

Prezentace časopisu *Восточноевропейские исследования*

Marek Skovajsa

Počátkem prosince loňského roku se pod patronací Sociologického ústavu AV ČR uskutečnilo půldenní setkání, na němž byl české akademické veřejnosti představen nově založený časopis *Восточноевропейские исследования* (Východoevropské studie). Časopis, který vychází v ruštině a jehož vydavatelem je Ruská akademie věd, uvedla jeho zakladatelka a šéfredaktorka Natalia Korovicyna společně s druhým šéfredaktorem Ladislavem Macháčkem, působícím na Univerzitě Cyrila a Metoděje v Trnavě. V prostorách Lannovy vily se při této příležitosti sešlo několik desítek hostů z Ruska, Slovenska, České republiky a dalších zemí střední a východní Evropy. Kromě obou šéfredaktorů byli řečníky setkání moderovaného Milanem Tučkem velvyslanec Ruské federace v ČR A.L. Fedotov, Pavel Machonin (SOU Praha), Ľuba Kráľová (Univerzita P.J. Šafárika Košice), Ilijana Marčeva (Bulharská akademie věd) a Emil Voráček (ÚSD Praha).

Za svou existenci vděčí časopis především iniciativě dvoučlenného rusko-slovenského redakčního týmu, kterému se pro jeho vydávání podařilo získat podporu Oddělení historicko-filologických věd Ruské akademie věd a společné komise historiků Ruska a Slovenské republiky. V roce 2005 vyšla první dvě čísla, v letošním roce by časopis měl podle očekávání šéfredaktorského tandemu vycházet jako čtvrtletník. Časopis pomáhá řídit mezinárodní redakční rada, která, jak již jeho název dává tušit, sestává ze zástupců zemí střední a východní Evropy. Česká republika je zastoupena jmény Milana Tučka (Sociologický ústav AV ČR) a Oldřicha Tůmy (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR), v redakční radě se dále nacházejí představitelé bulharských, maďarských, německých, polských, slovenských a samozřejmě ruských společenských a humanitních věd. Z týchž zemí, ale dále i kupříkladu z Běloruska nebo Srbska, pocházejí také autoři, kteří dosud v časopise *Восточноевропейские исследования* publikovali.

Nový časopis se profiluje jako důsledně mezinárodní a interdisciplinární periodikum. Vedle sociologických textů publikuje příspěvky z oborů, jako jsou politická věda, sociální antropologie nebo historie, což jistě ještě stále není vyčerpávající výčet všech oborových specializací přicházejících v úvahu. Územní zaměření časopisu je velmi široké již z povahy jeho koncepce a odráží se jak v množství studií věnovaných konkrétním zemím prostoru střední a východní Evropy, tak i komparativních pojednání snažících se o širší uchopení

sociálních procesů probíhajících současně ve více zemích této oblasti. Nestalo se jistě náhodou, že editorial prvního čísla časopisu oba spolueditoři věnovali tématu mezinárodních srovnávacích výzkumů ve střední a východní Evropě po roce 1989. Důležitým prvkem koncepce nového časopisu je také zdůrazňování domácích pohledů na problémy střední a východní Evropy, tj. záměr, aby časopis podporoval diskurz o těchto problémech rozvíjený vědci z regionu. V tom je možné spatřovat jeho odlišnost od existujících v angličtině vydávaných periodik, jako jsou kupříkladu *East European Politics and Societies*, *East European Quarterly* nebo *The Slavonic & East European Review*, v nichž se uplatňuje, podotkneme, že neméně legitimní, perspektiva vnější, tj. převážně západních autorů.

Velká je i šíře témat, kterým je na stránkách nového časopisu věnována pozornost. Již seznam těch, která se objevila v prvních dvou číslech, je velmi rozsáhlý: proměny ruských politických institucí, postsovětská transformace, občanská společnost na Slovensku, krystalizace sociálního statusu v české společnosti, střední třídy v Polsku, proměny polského venkova, srbské ekonomické elity, mladí lidé a evropská identita ve Slovenské a České republice, výzkum veřejného mínění na Slovensku koncem 40. let minulého století, *perestrojka* ve vnímání ruských občanů, modernizace v balkánských zemích, sociální nerovnosti a globalizace, nové sociální hierarchie v postkomunistických společnostech, religiozita ruského obyvatelstva, proměny hodnot běloruské populace, neokonzervativní pohledy na ruskou společnost, maďarské kulturní elity, bulharská opoziční kultura 80. let, kultura smíchu v nových vrstvách ruské společnosti. Z tohoto výčtu je také patrné, že nový časopis je otevřen nejrozličnějším podoborům, specializacím a variantám sociologie stejně jako dalších disciplín.

Mezi dosavadními přispěvateli do nového ruského časopisu se nachází řada známých jmen, z nichž uvedme kupříkladu Pavla Machonina, Klause Müllera, Henryka Domaňského nebo již zesnulého slovenského sociologa Roberta Roška. V tento okamžik je předčasné uvažovat o tom, v jaké podobě, a zda vůbec, se autorský okruh ustálí nebo zda šéfredaktoři časopisu budou z širokého rezervoáru autorů střední a východní Evropy čerpat stále nová jména. Již patrné teď však je, že v časopise nepřevažuje zastoupení ruských autorů, ale naopak zcela jednoznačně zástupci jiných než ruských společenských věd.

Восточноевропейские исследования jsou koncipována jako odborný časopis a mají tomu odpovídající obsahovou strukturu. Hlavní rubriku představují *Stati*, dále následují *Sociologické výzkumy*, rubrika *Vědecký život* a *Recenze*. Budiž poznamenáno na okraj, že v prvním čísle nového časopisu se v recenzní rubrice objevil profil *Sociologického časopisu/Czech Sociological Review* spolu s profily dalších tří regionálních sociologických časopisů – slovenské *Sociologie*, polských *Studií socjologicznych* a maďarského časopisu *Szociológiai Szemle*.

Natalia Korovicyna a její slovenský spolupracovník Ladislav Macháček se dle svého vlastního vyjádření v editorialech k druhému číslu časopisu snaží zacetit mezeru, která vznikla jako důsledek bouřlivých sociálních a politických proměn konce 80. let minulého století, kdy se s rozpadem sovětského impéria dostavila hluboká krize mimo jiné i v oblasti vědeckého zájmu a vzájemných vědeckých vztahů mezi státy postkomunistické střední a východní Evropy na jedné straně a bývalými sovětskými republikami, zejména však Ruskou federací, na straně druhé. Onou mezerou, již časopis hodlá pomoci zaplnit, je nedostatečná komunikace mezi společenskými vědci střední a východní Evropy a absence společného hledání pohledů na proměny, kterými všechny země tohoto regionu procházejí. Dvojice šéfredaktorů odmítá jako „ideologický mýtus“ názor, že mezi postkomunistickými zeměmi střední a východní Evropy a postsovětskými státy existují nepřeklenutelné rozdíly bránící tomu, aby byly analyzovány společně. Naopak, šéfredaktoři jsou přesvědčení o tom, že prostor střední a východní Evropy je možné zkoumat jako soubor států či – lépe – společností, v nichž probíhají obdobné sociální procesy a které čelí v mnoha ohledech identickým výzvám.

Ať je tomu s porovnatelností celé škály procesů probíhajících v různých skupinách postkomunistických společností jakkoli, zdá se být mimo jakoukoli pochybnost, že srovnání s jinými společnostmi vystavenými alespoň v některých ohledech podobným problémům může být pro české sociální vědy jen přínosné. Doba, kdy se v Česku mohlo pohlížet na srovnávání s jinými postkomunistickými státy, včetně těch nejbližších, jako na něco bezmála potupného, pominuly již počátkem druhé poloviny 90. let, ale přesto i dnes může mít pro české čtenáře konfrontace s jinými zeměmi postkomunistického a zejména postsovětského prostoru nádech čehosi nepatřičného, nebo přinejmenším zbytečného. To je jistě dáno dominantní prozápadní orientací české stejně jako drtivé většiny dalších postkomunistických transformačních cest a tím, že sametová a další revoluce byly „dohánějícími“ revolucemi ve smyslu, které tomuto termínu dal počátkem 90. let Jürgen Habermas. Nicméně aspirace se neproměňují v realitu ze dne na den a pro samé dohánění a konkurenci se ještě nemusí zapomínat na možnosti užitečné spolupráce a vzájemného učení v rámci prostoru, který snad jen v těch nejhorších dobách držely pohromadě pouze sovětské zbraně.

Bez alespoň krátkého komentáře by nemělo zůstat rozhodnutí šéfredaktorů časopis vydávat v ruštině, a tím tedy vzdorovat silnému tlaku angličtiny jako hegemonické *lingua franca* prosazující se i ve vzájemných stycích mezi badateli hovořícími různými slovanskými jazyky. Jeho rizikem, na které upozornili i někteří řečníci na setkání v Lannově vile, je, že činí časopis prakticky nepřístupným mnoha mladším badatelům ze střední a východní Evropy. Na straně druhé to však může pro některé z mladých autorů a badatelů být i podnětem k získání nové jazykové kompetence a rozšíření odborného zájmu i na společnosti, kde se nejen mluví, ale i píše jinak. Bezesporu pozitivní je potenciální role nového časopisu jako mostu, jímž do

povědomí ruských sociálních vědců mohou pronikat výsledky práce sociologů z těch postkomunistických zemí, jako je Česká republika, kde znalost ruštiny nepatří v akademických kruzích již dlouho k vyžadovaným dovednostem.

Vznik nového časopisu je věcí vždy naprosto nesamozřejmou a velmi obtížnou. Neméně náročné je však časopis také udržet a rozvíjet. Novému ruskému společenskovědnímu časopisu *Восточноевропейские исследования*, zejména pak jeho spiritus agens Natalii Korovicyně, druhému šéfredaktorovi Ladislavu Macháčkovi a všem dalším, kteří se na jeho vydávání podílejí, je proto třeba popřát do dalších měsíců a let jeho existence hodně nezbytné vytrvalosti.